

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА *НАРАТОЛОШКО ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ*

(1): *ФОКАЛИЗАЦИЈА У РОМАНИМА СРПСКЕ МОДЕРНЕ* ЈЕЛЕНЕ В. ЈОВАНОВИЋ

Одлуком Наставно-научног Вијећа Филозофског факултета у Нишу именован сам за рецензента рукописа монографије аутора др Јелене Јовановић, ванредног професора на Департману за србистику.

Приложени рукопис, обима од преко 250 страна (укључући уводне и завршне дијелове попут веома корисног Регистра појмова и Литературе), представља комплексно, опсежно истраживање, што се може видјети већ на основу начина организације текста подијељеног најприје на два главна поглавља: ТЕОРИЈА ФОКАЛИЗАЦИЈЕ и ФОКЛАИЗАЦИЈЕ У РОМАНИМА СРПСКЕ МОДЕРНЕ. Први дио монографије обимом чини готово трећину књиге у којој је детаљно разрађена теорија фокализације од класичне до посткласичне наратологије: 1. ШТА ЈЕ ФОКАЛИЗАЦИЈА, 2. ПУТ ДО ЖЕНЕТОВСКИ СХВАЋЕНЕ ФОКАЛИЗАЦИЈЕ, 3. ЖЕНЕТОВСКИ СХВАЋЕНА ФОКАЛИЗАЦИЈА 4. ПОСЛЕ ЖЕНЕТА, 5. ДОПУНА КЛАСИЧНОМ „ПОГЛЕДУ“ НА ФОКАЛИЗАЦИЈУ, 6. ПСИХОНАРАЦИЈА, ДОЖИВЉЕНИ ГОВОР, ЦИТИРАНИ МОНОЛОГ – ПУТЕВИ УНУТРАШЊЕ ФОКАЛИЗАЦИЈЕ, 7. МЕСТО ОПИСА У ХИЈЕРАРХИЈИ СЕГМЕНАТА ПРИПОВЕДНОГ ТЕКСТА, ИЛИ: КАКО ЈЕ ЗАХВАЉУЈУЋИ УНУТРАШЊОЈ ФОКАЛИЗАЦИЈИ ОПИС У НАРАТИВУ ДОБИО ПОВЛАШЋЕНО МЕСТО. Седам наведених потпоглавља представља различите аспекте сагледавања проблема, гдје се као тежиште издваја Женетово схватање, те подјела на нефокализовано и фокализовано приповиједање. Сви остали сегменти представљају полемику са представљеном теоријом, њену допуну у каснијим наратолошким истраживањима (посебно појмовима хипотетичке, лутајуће, плуралне фокализације, као и когнитивним приступом Манфреда Јана), а с обзиром на доминантно присуство унутрашње фокализације у романима српске модерне, теоријски дио посебно обрађује и облике приповиједања који на њу упућују. Први дио монографије хвале је вриједан понајприје јер је први пут у српској науци о књижевности управо овдје на свеобухватан начин представљена теорија фокализације узимајући у обзир велики број релевантних студија и проучавалаца. Осим тога, дата је аргументована одбрана теоријске поставке Жерара Женета уз образложење у којим аспектима је за тумачење књижевних дјела добра њена допуна. За проучаваоце је посебно драгоцен и увид у промјену статуса психонарације у оквиру текстова са доминантном унутрашњом фокализацијом. Мноштво нових појмова, нових увида, полемички однос према коришћеној научној литератури сагледавањем различитих детаља и појединости захтјева пажљивог и стрпљивог читаоца, спремног да савладава дуга рачвања која ће му на крају омогућити да попут мозаика склопи цјелину о проблему фокализације, а преко ње боље појми новине које су се догодиле „ренесансом у наратологији“ поткрај двадесетого вијека.

Главни дио монографије (ФОКАЛИЗАЦИЈА У РОМАНИМА СРПСКЕ МОДЕРНЕ) бави се анализом приповједних стратегија као главних узрочника специфичних формално-стилских карактеристика у романескним остварењима на размеђи два стољећа. И овдје

основу чини женетовско схватање фокализације: 1. УНУТРАШЊА ФОКАЛИЗАЦИЈА И ХЕТЕРОДИЈЕГЕТИЧКИ ПРИПОВЕДАЧ, 2. УНУТРАШЊА ФОКАЛИЗАЦИЈА И ХОМОДИЈЕГЕТИЧКИ ПРИПОВЕДАЧ, 3. ПОД ОКРИЉЕМ НУЛТЕ ФОКАЛИЗАЦИЈЕ, 4. ПЛУРАЛНА ФОКАЛИЗАЦИЈА, 5. СПОЉАШЊА ФОКАЛИЗАЦИЈА КАО ДОМИНАНТА – ИНЦИДЕНТ МЕЂУ ТЕКСТОВИМА (ПАУЦИ ИВА ТИПИКА). Поглављима су обухваћени романи Борисава Станковића, Вељка Милићевића, Јелене Димитријевић Лазара Комарчића, Светозара Ћоровића, Ива Типика, Милутина Ускоковића. Примјећујући да је, због тек недавног пробоја нових наратолошких истраживања у српску науку о књижевности, роман српске модерне с тог аспекта недовољно истражен, ауторка пажњу усмјерава примарно на оне елементе који су остајали у сјенци. Тако је примјеном савремених приступа допуњено сагледавање стваралаштва епохе српске модерне. Некада је то проширено, а некада сасвим ново читање; каткад се објашњава оно што су ранији увиди наслутили, али није било сасвим видљиво или јасно због недостатка теоријске апаратуре која је у новије вријеме понудила богат појмовни апарат за боље сагледавање али и откривање различитих слојева текста. Не мање важна је и чињеница да су неки заборављени романи српске модерне овим рукописом поново оживљени.

Јелена Јовановић је написала драгоцену књигу како са становишта корпуса – роман српске модерне – тако и са становишта теоријско-методолошког усмјерења. Она је изазовна и подстицајна и за наратологе и за стручњаке које занима књижевност српске модерне, када роман добија на значају и статусу. Ауторка се показује као умјетник интерпретације, мудро и с мјером упошљавајући своја теоријско-методолошка знања.

„Фокализација српске модерне“ први је дио пажљиво осмишљеног четворокњижја који проистиче из дугогодишњег бављења ауторке савременим приступима у проучавању српске књижевности, а посебно периодом модерне с почетка двадесетог стољећа и савременом књижевном продукцијом. Наднаслов *Наратолошко проучавање српске књижевности* смјерница је читаоцу ка методолошкој основи примјењеној на изабране текстове конкретног књижевноисторијског периода. У том смислу, прва у низу планираних књига, како је предговором најављено, отвара кључно питање српског романа на размеђи два вијека. С наратолошког аспекта, како смо већ уочили, као крунски поступак издвојена је унутрашња фокализација из које посљедишно проистичу многе друге формално-стилске карактеристике, попут промјењене природе приповједача, поступака индиректне и самокарактеризације у грађењу ликова, субјективизације времена и простора, фрагментарности и дефабуларизације, наглашене поетизације. Ове, али и многе друге карактеристике аналитички су проучаване у сваком тексту одабраног корпуса, временски приближно омеђеног почетком новог вијека с једне, и почетком Великога рата, с друге стране. На ширем плану, овако одабран корпус уз примјену специфичне методологије за његово проучавање открива природу промјена поетичких парадигми, али и проблем флуидности граница у историјским пресјецима књижевности.

Намјера ауторке да романима српске модерне прије апликовањем најновијих наратолошких достигнућа у будућим читањима покаже се веома корисном једнако за књижевне критичаре, историчаре књижевности и проучаваоце који се баве теоријским проблемима. У свим аспектима рукопис монографије представља оригинално истраживање и важан помак у специфичном сагледавању једног жанра конкретног књижевног периода – њиме је надомјештен недостатак издвојеног прегледа српског романескног стваралаштва с почетка двадесетог вијека из угла савремених наратолошких истраживања. Због свега наведеног, рецензент рукопис монографије са задовољством предлаже за штампу у неизмијењеном облику.

Рецензент:

Др Јован Делић,
дописни члан САНУ,
редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду